

NOORTESEIRE

KOKKUVÕTE NOORTESEIRE AASTAKONVERENTSIST 2013

16. mail 2013 toimus Tallinnas Viktoria keskuses järjekordne noorteseire aastakonverents, mis seekord keskendus noorte sotsiaalsele tõrjutusele ning selle vähendamise võimalustele.

Ettekannetega astusid üles nii aastaraamatu autorid kui noortega tegelevad praktikud.

Konverentsi avanud Eesti Noorsootöö keskuse direktor Edgar Schlümmer tõstis oma ettekandes esile, et noorte tõrjutuse vähendamiseks on juba palju ära tehtud: paindlikke õppevormide arendamine, koostöö näiteks noorteühingute, noortekeskuste ja koolide vahel, KUTSE ja TULE programmid koolist väljalangenute toetuseks, karjääri- ja õpinõustamise süsteemi arendamine. Ometigi on alati võimalik teha rohkem ja paremini. Seejuures on just noortega tegelevate täiskasvanute roll võtta vastutust ja aidata noorel leida kõigist võimalikest lahendustest talle enim sobiv ja vastuvõetavam. Rohkem tuleks tähelepanu pöörata noorega tegelevate täiskasvanute omavahelisele koostööle arvestades noore individuaalsust.

Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudi lektori Avo Trummi ettekanne käsitles NEET noorte erinevust oma õppivatest või töötavatest eakaaslastest. Trumm tõi esile, et tänapäeva noorte üleminek lapsepõlvest täiskasvanuikka on pikenenud, noore mõiste on seega oluliselt laienenud ja ka noorte heterogeensus sellevõrra suurenenud. Stereotüüpne ettekujutus tõrjutud noorest kui vaesest perest pärit muremõtetes kapuutsi alla peitunud tüübist ei vasta enam tegelikkusele – mitteõppivate ja mittetöötavate noorte tüpologia on sama mitmekesine kui seda on ülejäänud noored. Seetõttu on ka NEET-noorte teema käsitlemise diskursused väga erinevad ning nendest tulenevad lahendusteid mitmekesised. On siiski mõningaid aspekte, mille poolest Eesti NEET-noored oma eakaaslastest erinevad, NEET-noorte hulgas on rohkem põhiharidusega noori, sageli alustatakse pereelu varem, NEET-noored väärtustavad vähem üllatusi, uuendusi, huvitavat elu, neil on madalam saavutusvajadus. Ometigi ei ole need erinevused nii suured kui me ootame ning see võib kaasa tuua erinevuste võimendamise, mis omakorda tekitab noortes endis protesti ja vastumeelsust. Seetõttu tuleks sildistamise asemel käsitleda siiski kõiki noori sellisena nagu nad on.

Eesti Kaugtöö Ühingu eestvedaja, projekti „Nupp tööle“ juht Kadri Seeder püstitas ettekandes küsimuse, kas täiskavanduks saamine on loomulik protsess või peaks seda käsitlema haigusena, mida ravida. Noored tahavad katsetada, panna end proovile ja seda mitte üksnes positiivsete asjade puhul. Täiskasvanute osaks on olla toeks, jälgida, et see katsetamine kontrolli alt ei väljuks ega noorele eluohtlikuks ei muutuks.

Teisalt leiab mitteõppivate ja mittetöötavate noorte hulgas neid, kel on hirm proovida uusi asju - hirm „olla nõme“, nad ei tunne oma võimeid ja on pigem ettevaatlikud kõige uue suhtes. Ka projekti Nupp tööle“ kogemus näitas, et noored on väga heterogeenne rühm: on neid, kellele tuleb iga samm ette öelda, teised ei pea ühestki reeglist kinni.

NOORTESEIRE

Noortele jääb vajaka oskusest enda elu üle vastutust võtta, rohkem oleks vaja iseseisvumise toetamist. See peaks aluse saama juba varasest lapseõlvest, eakohaste otsuste langetamisest ja eakohase vastutuse võtmisest. Kui lapsevanemad on ülemäära hoolitsevad, siis võib see ühel hetkel viia konfliktini, kus noor tahabki piiridest välja murda, iseseisvust nautida.

Tuleb endale aru anda, et mitteõppimine ja mittetöötamine ei ole enamasti püsiv nähtus – palju on noori, kes liiguvad pidevalt ühest staatusest teise – vahetavad koole, töökohti. Paljud noored ei ole kindlad, mida nad tahavad ja valikud tehakse juhuslikult ning pealiskaudselt. Samas tuleb anda noortele võimalus proovida ja katsetada, omandada kogemusi, sest ainult nii saab langetada otsuseid.

Kadri Seeder tõi ka välja, et on palju tööandjaid, kes väärtustavad noori ja võtavad neid hea meelega tööle, Ometigi ei satu need tööandjad ja tööd otsivad noored kokku. Mõnel juhul on „süüdi“ ka noore liiga kõrged ootused – ei osata realistlikult oma karjääri planeerida ning ei mõisteta, et kõrgema palgaga ametikohtadele jõudmiseks on sageli lisaks haridusele ja teadmistele vaja ka kogemusi ja oskusi. Ka raha on oluline tegur, mis võib tööandjate ja noorte vahelisi kokkuleppeid piirata. Sageli ei anna noored aru, mis on erinevate karjäärivalikute materiaalsed väljavaated. Koolisüsteem toetab individuaalsust ja julgustab noori valima valdkondi, mis vastavad nende „kutsumusele“, andmata sageli aru, et see kutsumus ei pruugi olla piisavalt tasuv, et soovivat elustandardit saavutada. Tööandjad omakorda on liiga konservatiivsed, ei suuda pakkuda noorele inimesele seda paindlikkust ja dünaamilisust, mida tänapäeva noored ootavad. Üleminek haridussüsteemist tööturule on väga järsk. Kooli lõpetanud 20-ates noored, kes peavad tööle asuma, ei tunnetagi sageli raha väärtust, ei tea, mida tähendab raha teenida, neil puudub igasugune töökogemus.

Kadrina kooli ettekandjate kooli õppealajuhataja Ingrid Vaikmaa ja kooli sotsiaalpedagoogi Terje Sanderi jutust jäi kõlama, et ka kool saab noori väga palju aidata. Kadrina koolis on kasutusel paindlikud õppevormid, sh õppesuund õpiraskustega õpilastele. Õpilase arengut toetavad huvitegevused ja muud koolivälised juhendatud vaba aja tegevused. Kogu kool toimub kui õpilase tugisüsteem: alates kaasõpilastest kuni direktorini välja. Toetatakse kõigi õpilaste jõukohaseid saavutusi luuakse noortes edutunde ka kasvatatakse eneseusku. Tähtsal kohal on tunnustamine, kuid selle juures tuleb silmas pidada, et võrrelda saab vaid võrreldavaid suurusid. Seetõttu leitakse lati põhjust tunnustada ka õpiraskustes laste saavutusi.

Arvestatakse õpilaste majandusliku taustaga: järgijäänud toiduportsjonid jagatakse vajadusel lastele, kes kodus ei pruugi korralikult süüa saada, majanduslikult keerulisemas olukorras õpilastele on spordikompleksi kasutamine tasuta. Tähtsal kohal on õpilaste tagasiside, mida kogutakse regulaarsete iga-aastaste rahulolu-uuringute käigus ja millega püütakse arvestada. Palju rõhku asetatakse nii kogu kooli personali kui õpilaste koolitustele.

Piret Jeedase ettekanne oli suunatud kaasavale noorsootööle. Piret rõhutas, et tänane aeg on noore jaoks keeruline – on palju erinevaid valikuvõimalusi, kuid seega ka palju ebamäärasust ja segadust, millega on raske toime tulla. Noortelt oodatakse rohkem loovust ja iseseisvust, oskust suhteid luua ja hoida.

NOORTESEIRE

Noortelt oodatakse suuremat oskust ennast juhtida, vastutust võtta. See kõik võib noori hirmutada. Seetõttu tuleb arvestada iga noore individuaalsusega ning teha seda noortega tegelevate institutsioonide tihedas omavahelises kootöös. Kaasav noorsootöö ei piirdu ainult noorsootöötajatega, vaid eeldab kogukonna kaasamist ja teadlikust – igaüks saab noori aidata ja toeks olla. Noorsootöötaja roll on olla kohal, kui noor teda vajab, kuulata noort ja mõista teda, pakkuda tuge, julgustada, aidata noorel ise-endas selgusele jõuda. Piret rõhutas, et oluline ei ole mitte kõike seda korraga püüda teha, mitte takerduda planeerimisprotsessi ja süsteemide arendamisesse, vaid hakata lihtsalt pihta.

Noorsootöö praktikat noorte kaasamisel tutvustas Võru noortekeskuse tegevuse põhjal Einike Mõttus. Einike tõi välja, et sageli jõuavad noored noortekeskusesse siis, kui on tekkinud probleem kodus või koolis või on puudu jäänud eneseteostuse võimalustest. Seda on toetanud Võru noortekeskuse hoiak, et noorsootöötaja on noore jaoks alati olemas, ka siis kui on kiired projektitaotlused ees ootamas või paberitöö tahab tegemist. Noorsootöötaja peab olema tore ja sõbralik, et noor tahaks noortekeskusesse tagasi tulla ning esmamulje noorsootöötajast võib keegi koguaeg saada. Sageli otsivadki tõrjutuse riskis noored noortekeskusest turvatunnet. Seejuures ei tohi ära unustada, et suhetes noortega on täiskasvanu alati vastutavaks pooleks.

Nii nagu noored on erinevad, on erinevad ka noorsootöötajad. Noortele peab andma võimaluse seda näha, kuulda ja mõista. Ei ole olemas noorsootöötaja ideaalmudelit ja erinevusi tuleb arvestada.

Noorsootöötaja peab olema tähelepanelik – vaja on tähele panna muutusi noore käitumises, kas noor tuleb noortekeskusesse, kuigi ta samal ajal peaks olema koolis. Kui ilmnevad muutused noore käitumisest, siis tuleb sellest teada anda vajalikele inimestele, küsides endalt, kes saab sellises olukorras aidata. Seetõttu on abiks, kui noorsootöötajatel on hästi välja arendatud koostöövõrgustik – suhted koolidega, sotsiaaltöötajatega, lastekaitse spetsialistide, politsei või töötukassaga. Hea oleks, kui suhted ei tugineks ainult isiklikele suhetele, vaid rajaneksid institutsioonidevahelisel koostööl.

NEET-noori tuleb näha kui väärtust. Võru ANKil on kogemusi Töötukassaga koostöös mitmele NEET noorele tööpraktika või vabatahtliku töö võimaluse pakkumisega. Nende noorte kogemus on väärtuslik info ka noortekeskuses käivatele nooremaalistele noortele.

Vahel jääb soovitud mõju noore toetamisel siiski saavutamata. Näiteks perekonna vastutöötamine – kui pere hoiakud ja väärtushinnangud noore muutumist ei toeta, on raske edu loota. Palju kohtab ka eelarvamusi noorte suhtes – nii koolis kui mujal. Noore tõsise pingutuse nullimiseks piisab õpetaja põgusalt poetatud kriitilisest märkusest a la mis sinust ikka loota vms.

Tõrjutud noorteni jõudmisel on vaja teha palju eeltööd, et noor üldse jõuaks noortekeskusesse: tuleb need noored üles otsida, luua nendega usalduslik kontakt, alles siis saab hakata rääkima nende noorte jõudmisest noortekeskusesse.

NOORTESEIRE

Ettekannetele järgnes paneelarutelu, kus osalesid Lana Randaru Töötukassast, Raili Nugin Tallinna Ülikoolist, Edgar Schlümmer Eesti Noorsootöö Keskusest, Einike Mõttus Eesti ANKist ja Ingrid Vaikmaa Kadrina keskkoolist. Arutelust jäid kõlama järgmised mõtted.

Noortele tuleb anda võimalus täiakasvanuks kasvada ja kujuneda, mõni noor võib selleks valida keerukama tee, kuid täiskasvanud peavad olemas olema kõigi noorte jaoks. Noor inimene peab ise arenema, täiskasvanu saab noort vaid toetada. Kuritegevuse ennetamine või koolist väljalangemise vähendamine ei saa olla eesmärk omaette, eesmärgiks peab olema noore võimetekohane arenemine.

Küsimusele noorsootöötaja või haridustöötaja vastutusele võtmise kohta abivajavast lapsest mitteteavitamise korral jõuti arutelu tulemuseni, et selline karistuse või vastuselevõtmise kehtestamine on vastuolus hea tavaga. Abivajavast lapsest teavitamine peab kujunema ühiskonnas normiks, ühiskond peab ise jõudma selleni, et märgataks ja hoolitaks. Teisalt tuleb tagada, et kehtiv seadusandlus ei takistaks neid kohuseid täitmast, vajadusel peavad asjaomased isikud saama piisavalt infot, et teavitamise vajaduse üle otsustada. Näiteks vanemate lahkumine või noore tervislik seisund võib avaldada noore käitumisel märkimisväärset mõju. Siiski, ka vastuoluliste juhtumite puhul on lapse kaitse esmase tähtsusega.

Tõdeti, et tõrjutud noortega tegelemine on tagajärje likvideerimine ning selleks, et seda tagajärge ei tekiks on vaja juba varasest lapsepõlvest pöörata rohkem tähelepanu lapse arengule. Tähtsal kohal on vanemaharidus, kuid ka üldine hoolivus ja sallivus. Peame kasvatama oma lapsevanemaid üksteist toetama, õpetama oma lapsi üksteist toetama, sõltumata sellest, mis on meie taust või kust me tuleme.

Rõhutati, et NEET noorte käsitlemine homogeense rühmana on eksitav. Iga noor vajab individuaalset, temale omast lähenemist. Ka tugiteenuste arendamisel tuleb sellele tähelepanu pöörata ja võimaldada eri teenuste kombinatsioonis kujundada just sellele konkreetsele noorele sobiv pakett.

Noorsootöö rahastamise osas leiti, et kuigi raha on oluline selleks, et teatud tegevusi ellu viia, ei ole raha primaarne. Vaatamata nappidele ressurssidele saab siiski palju ära teha. Näiteks seaduste muutmine või täiendamine, hoiakute või suhtumise muutmine ei nõua märkimisväärset rahastust. Kui aga ootame noorsootööst, et see jõuaks võimalikult paljude noorteni, on selleks vaja ette näha ka rohkem ressursi, eelarve võiks olla paindlikum, et saaks kiiresti reageerida noorte muutunud vajadustele. Rohkem tuleks tähelepanu pöörata piirkondliku võrdsuse tagamisele – iga kohalik omavalitsus ei suuda tagada piisavat tuge noorsootööle.

Arutelu kerkis teemana üles ka õpetajate ja noorsootöötajate koolitus, mille puhul leiti, et pidev enesetäiendamine arendamine on igikestev protsess. Rohkem tuleks lähtuda õpetajate tegelikest vajadustest, mida võiks kombineerida valdkonna uuemate arengutrendidega. Vaja oleks arusaamade ühtlustamist eri spetsialistide ettevalmistuses – praegu on lähenemised noorsootööle väga erinevad sõltuvalt, kas tegemist on pedagoogilise ettevalmistuse või sotsiaaltöö alase ettevalmistusega. Puudu on karjäärinõustajate erialane väljaõpe.

NOORTESEIRE

Meeldiva küljena tõdeti, et praktika osa õpetajate ettevalmistuses on kasvanud. Noored õpetajad võiks olla rohkem koolis, kuuluda koolikollektiivi ja sellekogemuse põhjal otsustavad, kas nad ka peale kooli lõppu soovivad siiski õpetajatööga jätkata. Eesti ANK on koostöös erialast ettevalmistust andvate koolidega välja töötamas noortekeskuste praktikabaaside võrgustikku, et tagada ka tulevastele noorsootöötajatele kvaliteetne ja arendav praktikavõimalus.

Lõpetuseks tõdeti, et noored peavad ise valima, mida oma eluga peale hakata. Noortega tegelevad inimesed, perekond, sõbrad saavad õpetada valima ja toetada valikuid, kuid lõpuks on see noore enda otsus ja vastutus. Tuleb aga tagada, et neid valikuvõimalusi oleks piisavalt kõigile noortele.